

Essay

Soldaten og nationen

I føling

Det Kongelige Teater

Soldaten og nationen

Betragtninger over krigsballeten *I føling*

Af Solweig Gade

Er det muligt for den civile at forstå den hjemvendte soldats krigserfaring? Svært spørgsmål, for hvordan kan man nogensinde afgøre det? I denne tekst vil jeg ikke forsøge mig med noget ultimativt svar. I stedet vil jeg dele nogle erfaringer og overvejelser jeg gjorde mig i forbindelse med forestillingen *I føling*, som jeg var dramaturg på i 2014. I forestillingen, der kunne opleves på Det Kongelige Teaters store scene i Skuespilhuset og siden på Aarhus Teater, optrådte 33 kongelige balletdansere og tre Afghanistan-veteraner.

Da Christian Lollike i sensommeren 13 bliver spurgt, om han vil instruere en ballet på Det Kongelige Teater har han to krav: Balletten skal handle om Danmarks deltagelse i krigen i Afghanistan. Og i den skal der medvirke sårede Afghanistan-veteraner, der ud over at fortælle om deres erfaringer med krigen skal danse med de kongelige balletdansere. Uden deres proteser. Som Christian formulerer det, skal Nationalscenen fungere som Danmarks samvittighed. Den skal konfrontere den danske offentlighed *head on* med nogle af konsekvenserne ved en krig, der i den hjemlige debat ofte bliver refereret til som "Den fjerne krig". En krig, der har nydt bred opbakning politisk, i medierne og også i den danske befolkning. Ja, faktisk er den folkelige opbakning så stor, at man i udlandet efter sigende er ivrige efter at få fingre i den såkaldte "hemmelige, danske opskrift" (Jacobsen & Ringsmose, 2015: 138). Dvs. de faktorer, der har gjort, at man fra politisk hold har kunnet fastholde den højeste befolkningsmæssige støtte til missionen blandt NATO-landene på trods af, at Danmark er det land, der har lidt flest tab pr indbygger.

Arbejdet kan begynde

Det Kongelige går med på ideen, vi får frie hænder til at gøre, hvad vi vil. Det viser sig at være svært at finde veteraner, der er interesserede i at medvirke. Del ud af dit traume på nationalscenen og dans uden dine proteser. For de fleste lyder det som et tilbud, de godt kan afslå! Dem, det alligevel lykkes os at komme i kontakt med, giver stort set alle udtryk for, at de efter deres hjemkomst har oplevet en ofte uoverstigelig kløft mellem sig selv og det omgivende civile samfund. Og det på trods af de mange nye, officielle tiltag, der de seneste år er skudt op med henblik på at skabe respekt og anerkendelse omkring de danske soldaters arbejde: flagdage, hjemkomstparader, gule solidaritetssløjfer, et mindesmærke på Kastellet for internationalt udsendte, indførelsen af en decideret veteranpolitik etc. etc. (Sørensen & Pedersen, 2012: 32-32). Efter nogen tid går Jesper Nøddelund, der siden sin udsendelse til Afghanistan har lidt af PTSD, med til at mødes med instruktøren og koreograferne. Første gang han skal fortælle sin "historie" gør han det lynhurtigt og uengageret. Det er umuligt at mærke ham. På trods af indledende tvivl fra det kunstneriske holds side ender han med at komme med i forestillingen. Her får han lov til at give sig tid, og da han første gang møder publikum bliver jeg overbevist om, at det ikke bare er mig, der tuder, når han i forestillingen – nøgternt og værdigt - fortæller om, hvordan han siden sin hjemkomst fra Afghanistan har været ude af stand til at leve sammen med sin familie, varetage et job eller bo alene i en lejlighed. Da instruktøren senere spørger Jesper, hvorfor han under det første møde liredede sin historie så uengageret af sig, svarer han: "Christian, du må

forstå, at jeg er vant til at folk ikke gider høre om hverken min tid i eller efter Afghanistan. Jeg har vænnet mig til bare at få den overstået så hurtigt som muligt”.

Soldaten

I starten af 2015 læser jeg Klaus Rothsteins bog *Soldatens år: Afghanistan-krigen i dansk litteratur og kultur*. Bogens hovedpointe er, at i dansk litteratur og kultur er det først og fremmest *soldaterskikkelsen*, man har koncentreret sig om og i mindre grad Afghanistan-krigen som ideologisk og magtpolitisk fænomen. Det er med andre ord den personlige historie, der har stået i centrum snarere end de strukturelle globale vilkår, der har formet krigen og vores syn på den. Under læsningen slår det mig, at hvis Rothsteins udsagn står til troende, så har man i dansk kunst og kultur faktisk reproduceret den strategi, som danske politikere har perfektioneret under Afghanistan-krigen: Fokuseringen på den noble *soldaterfigur* på bekostning af diskussionen om missionens legitimitet. Som bl.a. professor i statskundskab, Mikkel Vedby Rasmussen og forsker ved Forsvarsakademiet Peter Viggo Jacobsen har påpeget, har danske politikere formelig *skubbet* soldaterne foran sig i den offentlige debat om Afghanistan-krigen (Jacobsen, 2013: 194; Rasmussen, 2011: 101). Konsekvensen er, at så snart nogen har forsøgt at ytre sig kritisk om krigen, er dette blevet jævnført med en moralsk forkastelig kritik af de soldater, der heltmodigt sætter liv og lemmer på spil for Danmarks sikkerhed og værdisæt. Om end der næppe er mange danske kunstnere, der ønsker at identificere sig med denne strategi – og om end det personlige som bekendt også kan være politisk! – er det alligevel ganske tankevækkende, at den sympatetiske soldaterfigur tilsyneladende har formået at fortrænge en mere overordnet kritisk diskussion af Afghanistan-krigen i ikke blot den politiske, men også den kulturelle offentlighed.

Tilbage i vinteren 2013 har vi ikke læst Rothsteins bog, men vi er enige om, at vi – netop

for ikke at hypostasere soldatens personlige perspektiv – vil undlade at begrænse os til de tre medvirkende veteraners beretninger. Ved at trække nogle så at sige makro-perspektiviske linjer vil vi også undersøge, hvordan fænomenet krig tager sig ud i den senmoderne krigsæra. Hvordan påvirker det fx vores syn på krig, at krig i kølvandet på murens fald og i post 9-11 æraen ikke længere synes at være et anliggende mellem suveræne nationalstater? At civile, humanitære og militære indsatser i stadig højere grad er smeltet sammen? At ideen om fred synes at være blevet erstattet af konstant pågående, forebyggende sikkerhedsaktioner? At krig med andre ord synes at være blevet en permanent tilstand (Hardt & Negri, 2004; 14; Duffield, 2001; 16; Münkler, 2005:23-25). Forfatteren Peter-Clement Voetmann forfatter en række koriske tekster herom, som danserne fremsiger i løbet af forestillingen med deres spinkle og utrænede stemmer: ”Derhjemme forstår de ikke den her krig. /De forstår ikke hvordan det civile arbejde smelter sammen med politiet./ Politiet smelter sammen med militæret og militæret smelter ind i demokratiet, der smelter ind i alt./Den der ønsker fred bør forberede sig på krig.”

Soldaterne møder og danserne

Mødet mellem veteranerne og danserne, soldaten og den civile, er interessant at følge. For en umiddelbar betragtning er de dybt forskellige, men ved nærmere eftersyn minder de kropsregimer, de hver især indgår i, om hinanden: Såvel soldaten som den kongelige balletdanser er underkastet timer og atter timers hård fysisk træning og disciplinering. Såvel soldaten som den kongelige balletdansers krop er udsat for ekstreme forhold, og hver især lærer de at betragte sig selv som underordnede led i et større *korps*. Endelig repræsenterer såvel soldaten som den kongelige balletdanser, hvad enten de tjener krigen eller kunsten, Danmarks interesser ude i den store verden og kan på den måde siges at fungere som nationens forlængede

arm. I løbet af prøveperioden udvikler sig der da også en form for venskab og gensidig respekt mellem dansere og soldater. Forestillingens højdepunkt er scenen, hvor veteranerne Martin Aaholm og Henrik Møller efter at have danset en pas de deux med to ballerinaer uden deres proteser mødes med otte dansere, der for deres del har fået fastspændt proteser fra overdimensionerede mannequin-dukke. Hvad veteranerne mangler af lemmer, har danserne således til overmål, men fælles for begge parter er, at deres kroppe falder uden for normalen og de måder at bevæge sig på, som denne foreskriver. Flankeret af en skramlet version af Maria Callas' udgave af Bellinis "Casta Diva" opløser skikkelserne sig i løbet af scenen til en slags Daliske sagnvæsener, der rykker grænsen for, hvad vi vanemæssigt opfatter som hæsligt eller smukt.

Værkets effekt

Interessen for forestillingen op til premieren er overvældende. Henrik, Martin og Jesper giver interviews til de landsdækkende aviser, til radio og tv. I TV-avisen ser jeg Jesper udtale, at det har været terapeutisk for ham at kunne fortælle om sine krigserfaringer og -traumer i det offentlige rum, som nationalscenen udgør. Publikums reaktioner er ligeså overvældende: Efter samtlige forestillinger (som alle er udsolgte) er der stående bifald, folk hulker undervejs og efter forestillingen, og mange nægter at forlade Skuespilhusets foyer, før de tre veteraner kommer ud. Herefter ryster folk veteranernes hænder, kommer med tilkendegivelser, og nogle beder sågar om at få deres autografer på teaterprogrammet. Anmeldernes reaktion er også overvældende: Forestillingen bliver omfavnet af kritikerne, og i sommeren 15 kåres den af Reumert-komiteen som sæsonens bedste danseforestilling med ordene: "De hjemvendte soldater tog deres benproteser af og dansede med balletdanserne i ømme løft og smertefulde omfavnelser. Her blev krigsarrene mødt med respekt – og dansen et uforglemmeligt billede

på medmenneskelighed."

Det virker med andre ord som om, det er lykkedes at få kommunikeret veteranernes erfaringer ud over rampen og at få synliggjort nogle af de "post-krigskroppe", der ellers ikke nyder den store synlighed i hverken det offentlige rum eller den offentlige debat. Hvad der i mindre grad synes at være lykkedes er at få den krigs-kritiske impuls, som også var en grundlæggende del af projektet, frem. Hele aspektet omkring nutidens uendelige krige og for den sags skyld Danmarks nye aktivistiske udenrigspolitik er der kun få – i hvert fald af anmelderne – der bemærker. Interessen drejer sig i stedet om de følelsesmæssige reaktioner, forestillingen udløser og om den forsoning eller ligefrem reintegration af soldaterne i den nationale krop, som forestillingen og optrinnene i foyeren efter forestillingen kan udlægges som. Man kan selvfølgelig hævde, at dette skyldes, at vi – det kunstneriske hold bag forestillingen – ikke formåede at balancere forestillingens to aspekter, fokuseringen på soldaten og fokuseringen på karakteren af krig i post-koldkrigs-æraen, ordentligt i forhold til hinanden. Men jeg tror faktisk snarere, at den herskende reception af forestillingen siger noget om, hvor indgroet en vane, det tilsyneladende allerede er blevet ikke at ytre sig kritisk om Afghanistan-krigen i en kontekst, hvor der medvirker soldater eller veteraner. Endvidere mener jeg, at receptionen er symptomatisk for, i hvor høj grad den danske offentlighed faktisk har taget Danmarks nye – eller rettere *formyede* – selvforståelse som krigsførende nation til sig, og hvor svært det er at trænge igennem med kritik af denne selvforståelse, med mindre man udtrykker sig meget bombastisk og direkte. Imidlertid mener jeg ikke, at de to dimensioner – soldatens erfaring og den kritiske analyse af krigen og dennes position i et komplekst internationalt netværk – behøver udelukke hinanden. At forholde sig kritisk til krig er ikke det samme som at underkende soldatens indsats, og at anerkende soldatens indsats er

ikke det samme som at hylde krig. For os der gerne vil beskæftige os kritisk reflektivt med krig, det være sig i kunsten, academia eller et helt tredje sted, må den stadig udfordring være at bringe de to dimensioner, det personlige og det politiske, det lille og det store perspektiv i dialog med hinanden. På nye og overraskende måder. Igen og igen.

Instruktion: Christian Lollike. Koreografi: Esther Lee Wilkinson og Tim Matiakis (Corpus). Scenograf: Thomas Radil. Kostumer: Gaia Brandt Rasmussen. Lysdesign: Anders Poll. Hovedtekstforfatter: Peter-Clement Voetmann. Dramaturg: Solveig Gade

Solveig Gade

Lektor ved Institut for Kommunikation og Kultur, Dramaturgi, Aarhus Universitet.

Referencer:

Duffield, M. 2001. *Global Governance and the New Wars*. London & New York: Zed Books.

Hardt, M., Negri, A. 2004. *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: Penguin Press.

Jacobsen, P.V., Ringsmose, J. 2015. A. "For our own Security and for the Sake of the Afghans. How the Danish Public was persuaded to support an unprecedented costly military endeavor in Afghanistan". In Graff, B.d., Dimitru, G, Ringsmose, J. (eds): *Strategic Narratives, Public Opinion and War Winning*.

Jacobsen, P.V. 2013. "Hvorfor er danskerne så krigsglade og tolerante over for tab?". In: Kristensen, K.S. (ed.): *Danmark I krig: Demokrati, politik og strategi I den militære aktivisme*. København: Jurist- og økonomforbundets forlag: 181-205.

Münkler, Herfried. 2005. *Die neuen Kriege* [2002], Reinbek bei Hamburg: Rowohlt

Rasmussen, M.V. 2011: *Den gode krig? Danmark i Afghanistan 2006-2010*. København: Gyldendal,

Reumert komite nominering. 2015. "I føling". <http://www.aaretsreumert.dk/> [tilgået 7. august 2015].

Rothstein, K. 2014. Soldatens år: Afghanistan-krigen i dansk litteratur og kultur. København: Tiderne skifter.

Sørensen, B.R., Pedersen, T. 2012. "Hjemkomstparader for danske soldater : Ceremoniel fejring af krigeren og den krigsførende nation". In: Slagmark, No. 63: 31-48.

Voetmann, P., Møller, H.M., Nøddelund, J., Aaholm, M. 2014. *I føling*. Upubliceret manuskript.

Denne artikel har tidligere været bragt i tidskriftet Trappe Tusind. Den optrykkes med redaktørernes tilladelse.